

TALÁLKOZÁS

Irtó: Ilics Nádezsda

A tavasz valami különösen reszkető és félnék gyengédséggel töltötte meg a levegőt. A fujdogáló szél érintésében volt valami anyai lágyág és ez a simogatás a régi napok emlékeit idézte Jelena előtt, amikor édesanyja mindig hallgatagon ott ült a ház előtt, idősebb leánya elvesztésén szomorkodott és puha tenyerével simogatta Jelena domború homlokát és hűvös arcoeskáját. Így ennek a tavasznak a langyos érintésében is volt valami megfoghatatlan szomorúság. A föld csak most szabadult föl a vastag téli takaró alól az első, hosszú háborús tél után s mint valami füstölőből, úgy tört elő a könnyű pára a földből s ez is különösen, lehangolóan hatott. Képzeteiben földerengtek a távoli hegyek képei, amelyekről a hó éppen most indul és görög le, a hegyiáb felé; lent a mocsarakon át rosszulöltözött harcosok vonszolják megrakott, sovány öszvéreiket; feltümedeznek a tisztások, amelyekről a nap fölövasztja a havat s most itt is, ott is előbukkan egy holttész, hulladék, leszállított kéz...

A szűk és girbe-görbe régi utcákon haladt át, gyermekkorának és ifjúságának utcáin. Az alacsony házak most is ugyanazok, a nedvesség lemarta róluk a meszet és a színt és a gyümölcsfák alatt is ugyanazok a kitéglázott járdák kanyarognak. A szélnek is ugyanannak kell lennie — ugyanaz a jókedvű bolondos, amely mindig elsőnek hozza a tavasz illatát a piszkos utcákba és a csupasz gyümölcsfák közé. Csak ő nem volt már a régi Jelena, aki a nyitott villamos ablakán át kidugta kócos fejét, huncut, nevetős arcát és énekelt, akkor mind nevelték a nyitott ablakok, minden lombos ág, sürgönykaró és az ösvény is a cserjések között. A tavasz puha lehetetében nem érezni már az avasai cserfák jóhísmert, üde illatát; tudja jól, hogy a tavasz most Jajinca felől árad... a szétrombolt, fölgyújtott akácfa kesernyés illatára emlékeztet, a sarjadásában eltaposott fűre meg a vére.

Csupán egyet ismert föl benne Jelena épp úgy, mint azelőtt: azt, hogy elszakadt a várostól, mert ennek a fiatal, viruló külvárosnak mindig külön élete volt. Minden reggel a munkások, tisztviselők és diákok hatalmas folyamát hömpölyögtette a város felé, — de csak a munkában kötötte magát a belvároshoz. Magánéletében, elsősorban a nagy távoltság miatt, mindig különálló kisvárocska volt, amelynek azzal a másikkal valami végtelen hosszú és bonyolult elszámolása van. A székesfőváros építkezése mindig párhuzamosan haladt a külváros törekvéseivel és szükségleteivel, ennek mindig hősiesen és állhatatosan kellett harcolnia azért, hogy lakói legalább azokhoz az apró életörömlökhöz hozzájussanak, amelyek a belvárosi polgárság életében már rég megszokott és természetes dolgok voltak. Mennyi viaskodás és huzavona volt e hosszú villamosvasút miatt is...

Jelena emlékei között egy pillanatra átfut a külváros nagy ünnepe, — amikor itt földszítették az első villamoskocsikat, lehet, hogy éppen ezeket. És amikor csillogva átfutottak a síneken, határtalan örömmel köszöntötték az emberek, akik eddig pirkadástól alkonyatig rőták a

piszkos kövesutat könyvekkel a hónuk alatt vagy apró lábassal, ételhordóval a kezükben. Igen, ha több ilyen nap is lett volna, gondolja Jelena, akkor az ő külvárosa valóban a nagyváros szerves részévé fejlődhetett volna. Ám kevés volt s ma úgy érzi, hogy ebben a háborús fásultságában még zárkózottabb lett, mint akkor. Most még inkább, mint valaha. Mert amíg a belváros a maga utcáin, kávéházain és sok lakóján keresztül arra törekszik, hogy minden úgy nézzen ki, mintha mi sem történt volna, addig itt a rideg kietlenség szinte fagyosan érinti az embert. A villamos tompa csengése belevesz az üres utcákba. És úgy tűnik föl Jelena előtt most, ahogy ott az egyik ülőhelyen kuporog, hogy mindenik ház egy holtestet takar és minden ablak némán valami sötét, nehéz titkot rejtgetet.

A lógor épülete is itt sokkal félelmetesebben hat, mint a városban a más hozzá hasonló épületek. Ott nagy épületek között van, egysorban a többivel — a szórakozott járókelő nyugodt szívvel elmehet előtte. De itt, hatalmas völgy választja el a külvárostól, a hegyen a magasban fehérlik és éjjel-nappal főlhívják magukra a figyelmet a fehér fallakból sötétben kikandikáló rácsos ablakok. Itt nem lehet könnyen élni, se könnyen felejteni, ha az ablakok mögött megjelennek a bánatos vagy gyűlölettel telt tekintetek, a figyelmeztető szempárok, a kereső tekintetek, amelyek a kedves kis külváros és a jaijncai út között révedeznek.

Leugrik a villamosról, kedvesen visszaköszön a kalandznak, a diákjegyes gimnazisták egykori vidám és rokonszenves barátiának. Jelena fájó megütközéssel nézte hosszasan ezt az arcot, valamikor milyen vidám volt a csupa egészségtől és a pajkosságtól, most, kúszált bajusza alatt kicserepesedett a halvány arka s mosolytalan szeme körül megsokasodott a szarkaláb. Tekintete azután a magasba kiszögezett táblára esett: »Viktoria«. Ha belül érezte és hitte is, hogy egy napon ismerőseivel hangosan és bosszúsan kacag majd ezen a csúf és dölyfös föliraton — mégis megint érzi a tehetetlen és vad gyűlölet elkerülhetetlen hullámain. Mert azok még mindig nyomulnak előre, gögösen és fejetlenül és ebben a vad rohanásban falvak és városok esnek el, emberek pusztulnak és a láng elnyeli a mindmégannyi véres vereiték árán megteremtett emberi javakat.

A külváros főutcáján a cifra házak között egy-két új, modern épület is akad: gazdag nagy házak ezek fényes kirakatokkal s a kirakatokat vashálózat védi. Itt lépked most Jelena, kissé bizonytalanul, mint egy idegen. Azután rátalál a hosszan elnyúló kopott, állmos házsorokra, amelyek öregesen egymásra támaszkodnak. Ez a sor is egy helyen megszakad, a nagy emeletes ház előtt. Közvetlen a tölgyfakapus gazdag ház mellett lapul Száveta néni házacskája. Ez az egykor vidám és harcos házacská régen épült, szorgos úparoskezek építették ezen a tágas téren — és most a keskeny kis csontvázával alig áll ott, a hatalmas szomszédház előtt. Vörösös homlokzata kifakult, az idő behorpasztotta. Mindez egy szűkülő, hallgatag kutyára emlékeztet, amikor a zord tekintettől behúzza farkát és lecsapja füleit.

Jelena szívében szorongó érzés feszült, amikor belépett az udvarra. A kiskapuban, ahonnan amnyiszor szólította barátjánét, a kút mellett, amely most a régi, zöld kútát helyettesítette. — a fiatal diófa alatt a barackfa tövében — úgy siet el, mintha álomban élne. Sietve lenyomja az ajtókilincset és még gyorsabban, szinte gyerekes türelmetlenséggel beront az alacsony, sötét szobába.

Bent a kopottas nyoszolyáján fekvő öregasszony kimereszi rancos vén szemét, hirtelen fölül az ágyon s örömmel és félelemmel kiált:

— A!?

Utána arca elborul. Nehezen tápázkodik föl öreg lábaira, Jelena alig ismeri meg összetöppörödött, apró alakját. Az öregasszony összevonja sötét, vastag szemöldökét és erőltetett suttogással szól:

— Menj! Távozz Jelena, könyörögve kérlek.

— Hát elkerget Száveta néni? — kérdi Jelena nevetve, de a szeretettől és talán attól, hogy ezen az elhagyott, nagyon megöregedett asszonyon megesett a szíve — elakadt a hangja.

Az öregasszony határozottan ínt a fejével és apró, fénytelen szeméi megtelnek könnyel.

— Nem kergetlek én el, dehogy — szól megint suttogva és sovány kezét Jelena vállára eresztette. Tonka elszorult, aika remegve vonaglott, majd utána kitért belőle a panasz:

— Mindenki messze elkerül engem... A rokonok is mind. Az ismerősök... Mert kutyák settenkednek... Állandóan itt settenkednek a házam körül... Te is kerülj el engem, minél hamarébb és minél messzebbre...

— Mások csak hadd kerüljék el, de engem ne kerzessen! Alig hallottam valamit Ivánkáról. Amint megérkeztem... Hát lehetséges az, hogy ne jöjjenek el — csaknem sértődötten válaszolt és megölelte az asszonyt.

Ebben a röpké ölelésben Jelena úgy érezte, hogy belepillantott Száveta néni örökös munkában, lemondásban és reménykedésben telt életébe. — a munkásember özvegyének életébe, akinek két leánya volt, se iskolája, se mestersége, csak két dolgozó keze, semmi más...

Az öreg Száveta néni kissé megszegyenülten maga előtt és Jelena előtt, kifejtette magát az ölelésből. Szótlapul széklet adott a fiatal asszonynak, ő meg a nyoszolya szélére ült, hallgatott. Jelenát nézte, majd némi büntudattal szót megint:

— Ezek az én első könnyeim — mások előtt. És ha egyedül vagyok is, tartózkodom ettől. A kezeimet rágom, a párnát, a hajamat tömöm a számba, — nem hagyom magam... Minek ez? Mit segíthet? Mondták — nem szabad az élő gyermeket elsratni. — baja esik akkor. Eleinte hittem ebben, azután nevettem rajta. És most jól tudom, hogy nem szabad sírni. Nem engedem a könnyem kicsordulni. Mert utána jön a második, a harmadik, — a lelkelem ellágyul. Csüggedni fogok — és ki kell tartani. Mert most erősebbnek kell lennem, mint valaha. Mert most ha valami kell, az nem olyasmi, mint régen — ceruza vagy raiztomb, vagy úruha — most az ő élete függ ettől. Az élete! És ha a könnyeim kicsordulnak, — hol találok akkor erőt?

— Öreg hős asszony maga Száveta néni.

Leszegi tekintetét s mintha olvasna a rebedezett betonpadlózatból, csöndesen tovább folytatja mondókáját:

— És amikor rá gondolok, csak egyet tanácsolok neki: keményítse meg a szívét, könnyet ne ejtsen. Mert egyik könny a másikat csalja maga után — soha vége nincs. És addig megáll az agy, nem működik — hol a ravaszság, a leleményesség? Teste ellanvul, hol a kitartás?...

— Tán csak nem gondolja, hogy elfogták?

— Mindenre gondolnom kell! Éppen ez az, hogy mindenre kell gondolnom, mert semmi nem tudhatsz biztosan.

— Figyeljen ide, Száveta néni. Ha elfogták volna, akkor nem vi-gyáznának a házra. Nem kellene nekik semmi több. Magát kihallgatták és szabadon engedték...

Az öregasszony komoran bölint, zavaros szemében valami csillog, mosoly fut végig az arcán.

— Ej, te... látszik, hogy téged nem martak meg a véredek. Engem szabadon engedtek s minék kellenék nekik? Tűz vagyok! Igen, ha tiz édesanyja is lenne, mindet föláldozná az eszméért! Tudiák ezt ők jól. Gondolod, rám vigyáznak? A házra vigyáznak, a kapura. — hogy lássák, ki lép be hozzám!...

Hirtelen elhallgat, keserűen összeszorítja ajkát, majd ismét fölriad.

— Mennek kell. Vigyázz a gyermekeidre és ne énrám, öregre.

Azután megremeg, teste összegörnyed s hallgatózik. És mielőtt még Jelena valamit is hallott volna, az öregasszony már az ajtó mellett állt és valakinek súgta, hogy ne lépjen be. Sebteben a nyoszolyához lépett, kibombolta a párnahuzatot, onnan két parasztyanujból készült nagy pulóvert húzott elő és kiadta valakinek.

Visszatért az ágyhoz s amíg a párnát renbehozta, nem is nézett Jelenára, úgy folytatta:

— Ej Jelena, Jelena! Látszik, hogy régen elkerültél a mi vidékünk-ről. Azt gondolod, hogy az én Ivánkám csak egyedül? Nem. Új gyerekek nőttek föl azóta, új társadalom fejlődött ki. Mit settenkednek itt a véredek, kérde? Hát nagy volt az én családom köre, hosszú lánc az. Most elszakadt — és a lánc végei el akariák érni egymást. De... Azért mondom neked — nem jókor jöttél. Még nem lenne szabad. Hanem máskor, amikor majd értesítelek, akkor gyere és kibeszélgetjük magunkat. Hogy miként hallgattak ki, miként tértem vissza a kietlen házba, s három napig összetörten feküdtem. És hogy kísértem ki, nem az enyémből, hanem idegen ház udvarán...

Megint hirtelen elhallgat, nyitott szájjal hallgatózik.

A tavaszi alkonyatban hirtelen valami árnyék oson el az ablak alatt. Az ajtót, mintha a szél csapta volna ki, kinyitja. Magas, szikár fiatalember áll a szoba közepén.

— Száveta néni!

E pillanatban észreveszi Jelenát.

— Ó, bocsásson meg, akkor semmi...

De Száveta már mellette volt.

— Beszélj, beszélj! Ne félj semmit. Ő is a miénk.

— Hát, semmi — kelletlenül folytatja a fiatalember. — Ime — sikerült. Tudja már mi. Jött az ember — el kellene készítenie. És az éjszaka Moma és én...

— Elég! — szakította félbe Száveta és az ifjú fejét ajkához vonta. — És most menj. De, ne téri be ismét a kerten keresztül. Térj be a supába... s zörgesd meg a kádat.

Amíg az ajtót nyitotta, Jelena jól megfigyelte a fiatalember arcvonásait.

— Ez nem a Bandicsék fia volt? Éppen érdekel, hogy megismerem-e.

— Igen az, de a fiatalabbik — válaszolt Száveta szórakozottan, majd az ágy szélére ült s megtörölte vereitékes homlokát.

És hirtelen hozzáfűzte még:

— Jelena, a gyermekeimre esküszöm!...

Jelenát megdöbentette a gyanakvás.

— Száveta néni!

Az öregasszony megfogta kezét:

— Ne haragudj Jelena, de kérlek — senkinek!... Még a testvérednek se. Nővérednek se. Felejtsd el. De most távozz. Itt az ideje.

— Valóban fél tőlem, Száveta néni? Hát én...?

— Tudom, bocsásson meg, de, a szó az ördög — magátót kiröpül. Nem

az Ivánkáért, hanem ezekért — ezek mind a mi gyerekeink. És ő szárnyakat kapott és elröpült a szabadságba. Ha veszélyes, rettenetes és véres is, — de szabadság!

Azután kivezette az udvaron, majd a kerten át és még egyszer utoljára, hosszú, remegő öregek csókkal figyelmeztette Jelenát. — Megint az utcán volt, az elsötétített külváros piszkos utcáin.

Tétován lépkedett a nyirkos tavaszi alkonyatban, agyába vésve magával vitte az öregasszony buzdító meleg szavait, és fűnge kezeinek fiatalos tapintását, amelyek pulóvereket kötnek az elszámt tekintetű szikár ifjúknak, aki az éjszaka elindul majd valami veszedelmes nagy munkára. Baktatott tovább szinte megfélekezve otthonáról, gyermekeiről, a hétköznapi apró gondjairól és a megszámolás napjainak nagy szenvedéseiről.

A lógor örszemekkel körülvelt hatalmas épülete most is ott világított a hegytetőn. A külváros a sötét kis házacskákba beburkolózva hallgatott és Jelenának úgy tűnt föl, mintha ezek a sötét kis ablakok — lecsukott emberi szemek lennének s féltve őriznék titkukat.

Fordította *Lévay Endre*